

ELS MEUS RECORDS DEL DR. ORIOL DE BOLÒS

Lluís DE TORRES ESPUNY

Grup de Recerca Científica Terres de l'Ebre C/ Rosa Maria Molas, 25A, 2n B, 43500-Tortosa (Terres de l'Ebre)

C.e.: detorresl@hotmail.com

Corria l'any 1960 quan vaig assistir per primera vegada a la seua classe de Fanerogàmia, a Biològiques. Érem 8 alumnes i, d'aquests, només la meitat seglars. No oblidaré mai l'estranya sensació que produïa sentir-lo parlar en castellà, amb un fort accent de la Garrotxa. Quin disbarat que aquell home hagués d'impartir ciència en una llengua que no era la seua.

Quan havia de preparar el preceptiu herbari, li vaig dir que m'agradaria parlar amb el Dr. Font i Quer —que llavors encara anava de tant en tant per l'Institut Botànic— per demanar-li en quina part del Delta havia trobat (l'any 35) el *Zygophyllum album* i poder incloure aquesta planta dins de les 100 que se'ns demanaven. Després de presentar-me'l, el Dr. Font em va dir que l'havia trobada a les Salines de la Trinitat, només en arribar-hi amb la barca que els va dur des de la Ràpita. Com passa sovint, i més després de tants d'anys, jo no la vaig poder veure on ell m'havia indicat, quan hi vaig anar després, però sí al cap d'un temps a la Punta de la Banyà.

De la persona de Font i Quer recordo que era molt alt, amb mans “de pagés” i amb un català molt semblant al nostre.

Quan acabada la carrera vaig dir al Dr. Bolòs que volia entrar al Departament, em va acollir amb gran alegria, ja que feia anys que només tenia a en Vigo al seu costat per a ajudar-lo. Vaig impartir un curs com ajudant de classes pràctiques a la Facultat i de becari del CSIC a l'Institut Botànic, del qual son pare, Antoni de Bolòs, era el Director.

El maig del 62 vam organitzar una excursió a la Fageda del Retaule, ja que ell encara no havia vist mai els fajos d'aquell indret, dels quals n'havia sentit tant a parlar. Els vaig acompanyar a ell, son pare i Vigo. L'anada la vam fer per Millers, Tres Pins, i el mas del Frare, i al final ens vam perdre una mica. Bolòs es va quedar impressionat, perquè no esperava trobar una veritable fageda, sinó només exemplars solts de faig, però sense arribar a formar bosc.

Tornàrem per la Portella de Calça, Casetes Velles, Serresoles i l'Embarronat. El Dr. Bolòs no parava de fer inventaris, malgrat que son pare li maldava perquè s'anava fent fosc. I així se'ns va fer de nit, baix al Clot d'en Pastor, just on la dreuera, llavors, anava un bon tros per la vora d'un cingle que donava al barranc. Era una nit fosquíssima i no vaig gosar de seguir endavant, per temor que algú de nosaltres s'estimbés.

No vam poder dormir de fred, llevat del vell Bolòs, que (home previsor com era) portava a la motxilla un impermeable folrat.

Esta capacitat tremenda de treball el portava a fer comentaris com el que un dia li vaig sentir:

— *No sé perquè ha d'existir aquesta necessitat fisiològica de dormir. Són hores malaguanyades que es podrien aprofitar fent coses.*

Aquell estiu em va aconseguir una beca per a anar a fer Geobotànica amb el Dr. Tüxen a Stolzenau (Alemanya), a l'Institut Federal per a la Cartografia de la Vegetació. Aquell gran científic —també de l'escola de Braun-Blanquet— sentia una gran admiració pel treball de Bolòs, del qual sempre parlava amb els termes més elogiosos.

Per circumstàncies familiars no vaig poder continuar a la Universitat, i em vaig encaminar cap a Instituts. Exercint ja com a professor de secundària a Tortosa, ens seguíem veient molt sovint a l'Institut Botànic, on acudia per a verificar les espècies que anava trobant al territori. Jo havia fet el curset de Doctorat i comunicat la Tesi que (sota la seua direcció) versava sobre les plantes de la zona de Tortosa, en sentit ampli.

En un treball que vaig fer sobre espècies adventícies trobades al Delta, em va demanar, molt cortesament, que canviés allò de *Riomar* per *Riumar*, errada que jo no havia advertit. Recordo que això em va marcar molt, perquè llavors em vaig enfundar de la poca cura que tenim aquí de no usar castellanismes i que el nostre sentiment català estava a anys llum de persones com ell, nascudes en altres comarques.

L'octubre de 1966 vaig acompanyar-lo a una excursió al Montsià. Van vindre, ell, Vigo, Josep Maria Camarasa i Ramon Folch, llicenciat de poc. Bolòs feia broma dient que aquell dia venia amb nosaltres *Folch i Camarasa* (com sabeu, novel·lista i traductor).

Quan anaven pel camí de pujada, Vigo va dir:

— *Guaita, s'ha esllavissat el mur.*

No vaig tindre cap problema en entendre que volia dir que s'havia *solsit lo marge*.

Entre el mas de Mata-redona i la Foradada, en unes rases batudes pel vent, es va acotxar un moment i digué a Vigo, molt emocionat:

— *Josep, ja hem fet la troballa del dia.*

Era la *Buffonia valentina* (ara *Bufonia tuberculata*), llavors mai vista al Principat.

Recordo també que, malgrat el defecte del peu, era un caminador incansable.

L'any 69 vaig tindre una ensopagada amb el “Tribunal de Orden Público” i em tancaren un mes a Tarragona. Quan en vaig sortir, va voler que li fes el referit d'aquella experiència i vaig anar al seu domicili. Recordo que vam riure molt en ensenyar-li l'inventari (*Poa annua*, *Senecio vulgaris*, etc.) que jo havia enregistrat en un badall del pati de la presó.

També em venen a la memòria les il·lusions compartides —encara que les nostres simpaties polítiques s'adreçaven cap a partits diferents— que uns anys després la Transició va aixecar entre tots nosaltres.

Era una experiència única veure l'alegria que tenia quan li duies una planta rara o encara desconeguda al Principat, com ara *Ludwigia uruguayensis* que vaig trobar al Delta o el *Prunus prostrata* del Port. Amb la mateixa emoció em contava un dia que Rafel Balada havia trobat la *Lonicera biflora* en un canyar de l'Ebre.

Quant a la tesi, em va aconsellar (i Vigo també) que reduís al Port (que ja era prou gran) el territori a estudiar, ja que era d'on jo tenia més material recollit. Pel que fa al tema del nom del Massís, ell sabia per mi que nosaltres li diem lo Port i no Ports de Tortosa o de Beseit, que era el nom "oficial". Llavors, jo no havia fet encara la recerca documental que em va dur a trobar l'origen de "Ports", en el terme castellà "Puertos", d'Antoni Costa. No sé si amb això n'hagués hagut prou per trencar un inveterat ús del terme en plural fora del nostre territori, però el cas és que a la Flora dels Països Catalans de Bolòs i Vigo, es va mantenir el nom usual a Barcelona (Recentment l'Institut d'Estudis Catalans recomana, i usa de manera principal, el topònim Massís del Port, de la mateixa manera que ho fa l'Institut Cartogràfic de Catalunya).

Jo tampoc no estava d'acord amb el corònim Països Catalans (per a mi Països de Parles Catalanes). Mai no en vam parlar, d'això. Jo sabia com pensava. Un dia m'havia comentat que si al Compromís de Casp hagués guanyat Jaume d'Urgell i no Ferran d'Aragó, ara tota Espanya parlaria en català.

Quan l'any 82 es va engegar el programa ORCA, ens va posar, tot seguit, a Balada i a mi, com a membres consultors, perquè hi aportéssim dades de les Terres de l'Ebre.

Els anys 87 i 88 vaig poder enllestir la tesi, perquè estava excedent de l'Institut. El 87, per a ajudar-me a resoldre uns dubtes que tenia, va vindre un dia al Port, acompanyat de Masalles. De matí, al Toscar i, a la tarda, a la zona de Carlares i Millers. Entre altres coses, em va ajudar a distingir bé el *Rubus canescens* del *R. ulmifolius*.

Recordo que Bolòs no entenia perquè nosaltres diem Cova Avellanès o Cova Cambra (prescindint de *de les* o *de la*) pregunta que, àdhuc ara, no se responde.

Després de la lectura de la tesi el contacte es va anar espaiant, però recordo que en una de les visites a l'Institut Botànic (amb motiu del treball de l'ORCA) un cop ell ja jubilat de la Universitat, em va donar un treball de Geobotànica que havia fet un parell d'anys abans en una illa de Grècia.

En aquells moments ja no era Director del Botànic i, encara que conservava l'antic despatx, no s'hi sentia còmode i va acabar per no pujar-hi més.

Al cap d'un temps, vaig saber per Vigo, que havia contret la malaltia d'Alzheimer, que va ser el començament de la fi.

Un tret de Bolòs que cal destacar és que, com a català de debò, li agradava molt escoltar els nostres dialectalismes, en lloc d'arronsar el nas com fan molts. Per exemple: l'emocionava que aquí diguéssim —encara que poc sovint— *àdhos així*, amb un *àdhuc* modificat però encara viu; o *granera*, primitivament 'aïna per a recollir el *gra* de les eres de batre' (ell anomenava *granes* a les llavors). Tots dos compartim el criteri que cada territori fes ús preferent dels seus termes locals. Per exemple, a les nostres comarques, potser caldria dir *estora* o *atansar*, en lloc de *catifa* o *apropar*, perquè s'havia de defensar, arreu, el que és propi davant del foraster. Trobava molt divertit que (prop de Bitem) tinguéssim el *Barranc del Torrent*, perquè —comentava— *era dir el mateix dues vegades*.

Potser que en aquests records de Bolòs, m'he decantat massa pel vessant anecdòtic, però ho he fet perquè la seua obra acadèmica és coneguda de tothom i aquestes pinzellades humanes potser no ho són tant.

Se n'ha anat un gran científic i un convençut patriota. Li hem d'estar agraïts, per sempre, de tot allò que vam aprendre d'ell amb el seu doble magisteri.